

YÜKSEKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARINA BAKIŞI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Ayşe Betül AKDEMİR¹, Abdurrahman KILIÇ²

1 Doktora Öğrencisi, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Bölümü, Düzce, ayseakdemir@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5939-6511.

2 Prof. Dr., Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Düzce, abdurrahmankilic@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2704-2951.

Geliş Tarihi: 20.08.2020 Kabul Tarihi: 04.11.2020 DOI: 10.37669/milliegitim.783344

Öz: İçinde bulunduğumuz global sağlık sorunlarının uzaktan öğretim bir tercih olmaktan çıkıp zorunluluk haline getirdiği bilinmektedir. Bu zorunluluğun gerek altyapı ve donanım gerekse uygulama bakımından pek çok problemi bünyesinde barındırdığı açıktır. Bu çalışmanın amacı örgün yükseköğretim öğrencilerinin uzaktan öğretim sürecine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Nitel yaklaşımla hazırlanan çalışma durum çalışması desenine sahiptir. Katılımcılar, amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik ve kartopu örnekleme yöntemleri ile belirlenmiş olan 54 yüksek öğretim öğrencisidir. Araştırma verileri görüşme, odak grup ve doküman inceleme yoluyla toplanmış olup betimsel analiz ve içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma bulguları öğrencilerin uzaktan öğretime bakışı, uzaktan öğretim süreci, uzaktan öğretim araçlarının etkili kullanımı, uzaktan öğretimde iletişim ve uzaktan öğretimde başarı çerçevesinde sunulmuştur. Yükseköğretim öğrencilerin zorunlu uzaktan eğitim sürecine ilişkin olumsuz deneyimler yaşadıkları, motivasyon eksikliği hissettikleri ve sürecin akademik beklentilerini karşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan öğretim, küresel salgın, yükseköğretim, nitel araştırma.

HIGHER EDUCATION STUDENTS 'VIEWS ON DISTANCE EDUCATION PRACTICES

Abstract:

It is known that the global health problems we are in have made distance education a necessity rather than a choice. It is clear that this obligation includes many problems in terms of infrastructure, hardware and application. The aim of this study is to determine the opinions of formal higher education students about the distance education process. The study prepared with a qualitative approach has a case study design. Participants are 54 higher education students who were selected with the maximum variation sample of purposive sampling methods and snowball sampling methods. The research data were collected through interview, focus group and document analysis and analyzed by descriptive analysis and content analysis. The findings of the research are presented within the framework of students' view of distance education, distance education process, effective use of distance education tools, communication in distance education and success in distance education. It was concluded that higher education students had negative experiences about the compulsory distance education process, they felt lack of motivation and the process did not meet their academic expectations.

Key Words: Distance education, pandemic, higher education, qualitative research.

Giriş

Eğitimi, gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda, yeniden düşünmenin ve tasarlamının birey ve toplumun geleceği açısından tartışılmaz bir önemi vardır. Nitekim Kant'a (2017) göre eğitime ihtiyaç duyan tek varlık insandır. Doğa, insan ve olaylar eğitime kaynaklık ettikleri gibi (Rousseau, 2010) değişim ve gelişiminde tetikleyicisi olabilmektedirler. Toplumsal beklenti planlı ve ortak eğitimden yanadır (Durkheim, 2016). Bu bağlamda eğitim, özel olarak seçilmiş bir ortamda özellikle istenen yönde büyüme-yi teşvik eden materyal ve yöntem temelinde planlı biçimde yürütülen etkinliklerdir (Dewey, 2020).

Eğitim, doğasındaki otonom özelliklerinden kaynaklanan sürekli bir değişim ve dönüşüm sürecini geçirmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında, eğitim bir değiştirme pratiği olmanın yanı sıra değişen de bir pratiktir (Elitaş, 2017). Üniversiteler, yüz yüze planlı eğitimin verildiği en üst kurumlardır. Yaşanan pandemi sürecin öğrenci beklentileri ve akademisyenlerin eğilimlerini bağdaştıracak bir üniversite deneyimi tasarlanmanın imkânı (Kahn, 2018) üzerinde tartışmanın kaçınılmaz olduğunu göstermiştir.

Geleneksel yüksek öğretimin bilinen en iyi alternatifi uzaktan öğretimdir. Demirel (2012) uzaktan öğretimi, 'kısıtlama ve sınırlılıkların bulunduğu durumlarda, eğitim etkinliklerin, planlayanlar ve uygulayıcılar ile öğrenciler arası iletişim ve etkileşimin özel olarak hazırlanmış öğretim üniteleri ve çeşitli ortamlar yoluyla belirli bir merkezden sağlandığı bir öğretim yöntem' olarak tanımlamaktadır.

Örgün öğretim imkânı bulamayan bireylerin (Berg ve Simonson, 2016; Tuncay ve Özncar, 2014) öğrenme ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla geliştirilen uzaktan öğretim, döneminin bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin biçimde kullanır (Schlosser ve Anderson, 1994). İnternet teknolojilerinin gelişimi e-öğrenme, çevrimiçi öğrenme, web tabanlı öğrenme gibi öğrenme ortamlarının tasarlanmasına önyak olmuştur. Günümüzde çevrimiçi eğitim uygulamalarının tüm öğretim kademelerinde ve özel sektörde yoğun biçimde kullanıldığı bilinmektedir (Allen ve Seaman, 2014). Çevrimiçi kurslar ve çevrimiçi öğrenme ortamları olarak tasarlanan (Riedel and Miller, 2010) ve çok geniş kitlelere öğretim hizmeti sağlayan uzaktan öğretim, sunduğu avantajlar bağlamında önemli bir eğitim atılımı olarak görülebilir (Çolak, 2020; Kırık, 2014). Bilişim tabanlı çevrimiçi öğretimin bilgi yaratma, saklama, dağıtma ve paylaşmada sağladığı fırsatlar beraberinde öğrenene kazandırdığı bağımsızlık, ilk kaynaktan bilgi edinimi, fırsat eşitliği, çeşitlilik ve kalite, yaratıcılık ve bireysel öğrenme yönteminin kabullenilmesini kolaylaştırmıştır (Pilancı, 2019).

Yüksek öğrenimdeki öğrencilerin demografik özelliklerinin ve ihtiyaçlarının değişimi ile uzaktan eğitim ağındaki uzaktan öğrenen sayısı günden güne artmaktadır. Hedef kitle göz önünde bulundurulduğunda, bünyesindeki uzaktan eğitim öğrencilerinin özelliklerine odaklanan bir çok yüksek öğretim kurumunun daha esnek yapıda, yeni ve etkili öğretim formları arayışına girmesi olasıdır (Pozdnyakova & Pozdnyakova, 2017). Uzaktan öğretim, eş zamanlı (senkron), eş zamansız (asenkron) ve karma öğretim modellerine sahiptir. Eş zamanlı ve eş zamansız öğretim modellerinin her biri kendi içerisinde tek yönlü (pasif) ve çift yönlü (etkileşimli) olarak gerçekleştirilebilir (Balaban, 2014).

Uzaktan öğrenmenin dört özelliğinden bahsedilebilir: İlki, uzaktan öğretim kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilir; kendi kendine çalışma veya akademik olmayan bir öğrenme ortamı değildir. İkincisi, mekânsal uzaklık bu öğrenmenin doğasında vardır. Bu bağlamda erişilebilirlik ve rahatlık, bu öğretim tarzının önemli avantajlarıdır. Üçüncüsü, etkileşimli iletişim, bir öğrenme grubundaki ve öğretmenle bireyleri birbirine bağlar. Sonuncu ise uzaktan öğretim, herhangi bir öğretim gibi, bazen öğrenme topluluğu olarak adlandırılan, öğrenciler, öğretmen ve öğretim kaynaklarından oluşan bir öğrenme grubu oluşturur. İnternette sosyal ağ oluşturma, topluluk oluşturma fikrini teşvik eder (Berg ve Simonson, 2016). Sayılan bu özelliklere karşın bir takım sınırlılıklara da sahiptir: iletişimin kolay sağlanamaması, öğrencilerin sosyalleşmelerini engellemesi, bağımsız öğrenme alışkanlığı olmayan öğrencilere yeterince yardım sağlayamama, çalışan öğrencilerin dinlenme zamanını alma, uygulamaya dönük

derslerde verim alamama, beceri ve tutuma yönelik davranışların gelişmesinde etkili olamama, ulaşım olanaklarına ve iletişim teknolojilerine bağımlı olma (Kaya, 2002).

İçinde bulunduğumuz global sağlık sorunlarının uzaktan öğretim bir tercih olmaktan çıkıp zorunluluk haline getirdiği bilinmektedir. Bu zorunluluğun gerek altyapı ve donanım gerekse uygulama bakımından pek çok problemi bünyesinde barındırdığı açıktır. Bu bağlamda örgün yükseköğretim öğrenci ve öğretim elemanları uzaktan öğretimde yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinin uzaktan öğrenme ortamlarının verimliliği ve kalitesi bakımından büyük önem taşıyacağı düşünülmektedir. Bu düşüncelere odağında tasarlanan bu çalışmanın amacı örgün yükseköğretim öğrencilerinin uzaktan öğretim sürecine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Teknolojideki gelişmelerin eğitimde sürekli bir dönüşüme zemin hazırladığı bilinmektedir. Çağa ayak uydurma ve çağa yön verme çabası içinde olan ülkeler teknolojinin eğitime entegre edilmesi için yoğun çaba sarf etmektedir. Ancak pek çok ülke yaşanan pandemi ve beraberinde gelen kısıtlamalar nedeniyle öğretime ara vermek durumunda kalmıştır. Ülkemizde ise öğretim sürecinin sekteye uğratılmasının daha fazla olumsuz sonuca yol açacağı öngörülerek, şartlar düzeline kadar, zorunlu olarak uzaktan öğretime geçilmiştir. Bu çalışma, yükseköğretim öğrencilerinin gözünden üniversite, öğretim üyeleri ve öğrencilerin yeni sürece uyumda yaşadıkları sorunları ortaya koyması bakımından önemli görülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Nitel araştırma yaklaşımın benimsendiği bu çalışma iç-içe geçmiş çoklu durum çalışması desenine sahiptir. Nitel araştırma dünyaya dair yorumlayıcı ve doğal bir yaklaşımdır (Denzin ve Linkoln, 2018). Durum çalışması ise güncel bir olgunun gerçek bağlamında ele alınmasını sağlayan (Merriam, 2018) tek bir durum ya da az sayıdaki durumu yakından ve derinlemesine anlama ve ortaya koyma çabasıdır. Durum birden fazla analiz birimi içerdiğinde bu durum içerisindeki alt birim yada alt birimlere yoğunlaşılır. Bu ise iç-içe geçmiş durumları ortaya çıkarır (Yin, 2017).

Bu çalışmanın analiz birimi yükseköğretim öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleridir. Çalışmanın farklı üniversite ve fakültelerde okuyan öğrencileri kapsamı iç içe geçmiş çoklu durumlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın deseni iç içe geçmiş çoklu durum deseni olarak belirlenmiştir. Desene ilişkin bağlam, durum ve iç içe geçmiş analiz birimleri Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. İç-içe geçmiş çoklu durum çalışması deseni analiz birimleri

Çalışma Grubu

Araştırma 2019-2020 öğretim yılı bahar döneminde Ankara'da bulunan vakıf ve devlet üniversitelerinde öğrenim gören 54 yükseköğretim öğrencisi ile yürütülmüştür. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik ve kartopu örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmacının keşfetmek, anlamak, iç görü kazanmak istediği pek çok şeyin öğrenilebileceği bir örnekleme seçiminin zorunlu olduğu varsayımına dayanır ve çalışmanın amacına bağlı olarak derinlemesine bilgi sağlayacak araştırma yapılmasına olanak tanır (Merriam, 2018). Maksimum çeşitlilik problemi ilgili olarak kendi içinde benzeşik durumları belirleyerek çalışmanın bu durumlar üzerinde yapılmasıdır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). Kartopu örnekleme ise araştırmacının örnek bir olayla başlattığı ağda bilgi açısından zengin yeni veri sağlayıcıları bulmaya odaklı bir yaklaşımdır (Patton, 2018; Neuman, 2014). Araştırma amaçları doğrultusunda öğrenim gördükleri üniversitelere ve bölümlere göre öğrencilerin uzaktan öğretime geçişte yaşadıkları deneyimleri farklılaşabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda çalışma grubunda bulunan 10 katılımcı maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla, 44 katılımcı ise kartopu örnekleme yoluyla belirlenmiştir (Tablo 1; Tablo 2).

Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri görüşme, odak grup ve doküman inceleme yoluyla toplanmıştır. Görüşme insanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın bir yoludur (Punch, 2016). Görüşme türlerinden olan odak grup bir moderatörün küçük ve homojen bir grubu araştırma konusu etrafında tartışmaya odaklamasıdır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015; Punch, 2016). Doküman inceleme ise amaçlanan hedefe odaklı bilgi içeren belgelerin özgün kelime ve kavramlar açısından taranarak tespit edilmesi yöntemidir (Miles ve Huberman, 2016; Neuendorf, 2017).

Veri toplama araçlarını hazırlama

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan, öğrenci görüşme formu, öğrenci görüş formu kullanılmıştır. Öğrenci görüşme formu yarı yapılandırılmış form özelliği taşımaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacı için araştırma kapsamına ilişkin başlıkların listesini, varsayılan kavramları ve sorguların sırasını sunan bir görüşme rehberidir. Görüşülen kişinin düşüncelerini aktarmaya devam etmesini sağlayabilmek için planlanmamış sorular da sorulabilir (Robson, 2017). Öğrenci görüşme formu oluşturma basamakları şu şekildedir: Yükseköğretim ve uzaktan öğretim konularında hazırlanan doktora tezleri incelenerek öğrencilerin yaşayabilecekleri sorunların çerçevesi belirlenmeye ve probleme ilişkin perspektif kazanılmaya çalışılmıştır. Araştırma problemi odağında geliştirilen görüşme soruları sonda sorularla desteklenmiş, bu süreçte soruların anlaşılır ve yönlendirmeden uzak olmasına özen gösterilmiştir. Yarı yapılandırılmış nitelikte hazırlanan taslak form uzman görüşü alınarak, denenmiştir. Deneme görüşmesi uzman değerlendirmesinde yeterli bulunmuş böylece formda değişikliğe gidilmeden kullanılmasına karar verilmiştir.

Nitel araştırma yaklaşımı veri toplama aracı seçiminde araştırmacıyı sınırlamaz (Creswell, 2018). Bu bağlamda hazırlanan öğrenci görüş formu, öğrencilerin sunulan başlıklara ilişkin görüşlerini herhangi bir yönlendirme olmaksızın özgürce yazabilmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan bir form niteliği taşımaktadır. Formun oluşturulma basamakları şu şekildedir: İlgili literatür incelemesi sonrasında öğrenci görüşüne sunulacak kavramlar belirlenmiştir. Bu kavramların görüşme formunda kullanılan sorularla aynı odaklı olmasına özen gösterilmiştir. Hazırlanan formu taslağı uzman görüşüne sunulmuş ve öneriler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlenen taslak form Google Formlar kullanılarak dijital platforma aktarılarak son hali verilmiştir.

Veri toplama süreci

Bu çalışmanın verileri öğrenci görüşme formu, öğrenci görüş formu ve dokümanlar yoluyla toplanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan öğrenci görüşme formu yarı

yapılandırılmış sorulardan oluşan bir form niteliğindedir. Form araştırma problemine odaklanan ana sorular ve bu soruları destekleyici sonda sorularla biçimlendirilmiştir. Bu aşamada görüşme sorularının anlaşılır ve yönlendirmeden uzak olmasına özen gösterilmiştir. Hazırlanan taslak görüşme formu uzman görüşü alınarak pilot uygulama ile denenmiş deneme sonuçları yeterli görülerek formda değişikliğe gidilmeden kullanılmasına karar verilmiştir. Odak grup ve yarı yapılandırılmış görüşmeler planlandığı gün ve saatlerde Zoom Meeting konferans programı kullanılarak yürütülmüştür. Katılımcılara görüşme başlamadan önce çalışma ile ilgili ayrıntılı bilgi verilerek etik kurallar gereği görüşmede elde edilen verilerin başka amaçla kullanılmayacağı ve gizli tutulacağı açıklanmıştır. Görüşmeler katılımcıların izni alınarak kaydedilmiştir.

Odak grup katılımcıları belirlenirken aynı üniversitenin farklı bölümlerinde öğrenim görme koşulu aranmıştır. Bu doğrultuda belirlenen odak grup çalışmasına gönüllü 5 öğrenci katılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler farklı üniversite ve bölümlerde okuyan öğrencilerle gönüllülük esasına göre yürütülmüştür. Katılımcılara ve veri toplama sürecine ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Görüşme formu ile veri toplanan katılımcılara ilişkin bilgiler

Üniversite	Tür	Bölüm	Öğrenci Kod		Görüşme	
			Görüşme	Odak Grup	Süresi	Tarihi
Ankara Üniversitesi	Devlet	Arap Dili ve Edebiyatı	Ö1		33 dk	27/04/020
Başkent Üniversitesi	Vakıf	İktisat	Ö2		37 dk	26/04/020
Bilkent Üniversitesi	Vakıf	Psikoloji	Ö3		19 dk	28/04/020
ODTÜ	Devlet	Kimya Mühendisliği	Ö4		29 dk	26/04/020
TOBB Üniversitesi	Vakıf	Makine Mühendisliği	Ö5		20 dk	26/04/020
Başkent Üniversitesi	Vakıf	Mütercim Tercümanlık- Uluslararası Ticaret- İktisat-Maliye		Odak	1sa 10 dk	25/04/020

Görüş formu kullanılarak veri toplanan katılımcıların belirlenmesi kartopu tekniği ile olmuştur. Teknik, görüşme yapılan her bir katılımcının en az üç yeni katılımcı önermesi biçiminde uygulanarak 44 yeni katılımcıya ulaşılmıştır. Bu katılımcı grubuna ait veriler Google Formlar platformu üzerinden toplanmış ve e-tablo formundan kayıt altına alınmıştır. Katılımcılara ve veri toplama sürecine ilişkin bilgiler ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğrenci görüş formu ile veri toplanan katılımcılara ilişkin bilgiler

Üniversite	Fakülte-Bölüm	Kişi	Tarih
Ankara Üniversitesi	Veteriner Fakültesi	1	
	Hukuk	1	
Atılım Üniversitesi	Psikoloji	1	
	İktisat	1	
	Hukuk	2	
	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	2	
	İktisat	6	
	Fizik Tedavi Rehabilitasyon	2	
	Amerikan Kültür ve Edebiyatı	1	
Başkent Üniversitesi	Uluslararası Ticaret	3	
	Biyomedikal Mühendisliği	1	
	İngilizce Öğretmenliği	1	
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	2	
	Beslenme ve Diyetetik	1	27/04/020
	Çocuk Gelişimi	1	28/04/020
Bilkent Üniversitesi	İletişim Tasarım	3	
	Psikoloji	2	
	Uluslararası İlişkiler	1	
Çankaya Üniversitesi	Mimarlık	2	
	İktisat	1	
	Fen- Edebiyat Fakültesi	1	
Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri	2	
	Matematik	1	
Hacettepe Üniversitesi	İstatistik	1	
	Odyoloji	1	
Lokman Hekim Üniversitesi	Diş Hekimliği	1	
	Maden Mühendisliği	1	
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Şehir ve Bölge Planlama	1	
	Toplam	44	

Verilerin Analizi

Nitel veriler karmaşık durumları aydınlatmaya yönelik güçlü bir potansiyele sahip olmakla birlikte araştırmacıya zengin bir içerik sunmaktadır. Nitel verinin sahip olduğu potansiyel ve içeriğin ortaya çıkması, doğru biçimde analiz edilmesiyle yakından ilişkilidir (Miles & Huberman, 2016). Bu araştırmanın veri analizinde betimsel analiz ve içerik analizi birlikte kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler belirlenmiş temalar çerçevesinde özetlenir ve yorumlanır (Patton, 2018; Robson, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2016). İçerik analizde ise verilerin içinde saklı olan gerçekler (Yıldırım ve Şimşek, 2016) tutarlı ve anlamlı bir biçimde ortaya çıkarılır (Patton, 2018; Neuman, 2014), farklı alanlarda doküman incelemesi için kullanılır (Neuendorf, 2017; Merriam, 2018). Bu çalışmada veri analizine betimsel analizle başlanmış daha derinlikli ve bütüncül bilgiye ulaşmak istendiği için içerik analiziyle tamamlanmıştır. Araştırma verilerinin toplanması ve çözümlenmesinde izlenen yol şöyledir:

Görüşmeler randevuya uygun biçimde Zoom Meeting programı üzerinden yürütülmüş ve katılımcıların izni ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerin tamamlanmasının hemen ardından kayıtların dökümü alınarak veriler analize hazır hale getirilmiştir.

Formlar aracılığıyla toplanan verilerin analizinde kullanılmak ve betimsel analiz için gerekli çerçeveyi oluşturmak amacıyla, araştırma amaçlarına uygun bir veri formu hazırlanmıştır. Bu form uzaktan öğretim geçiş süreci, uzaktan öğretime uygulamaları, hocaların uzaktan öğretime hakimiyeti, uzaktan öğretimin etkililiği verimliliği, hoca-öğrenci iletişimi ve üniversite-hoca-öğrenci etkileşimine ilişkin verilerin tematik çerçeveye göre kaydedilebileceği biçimde düzenlenmiştir.

Araştırmada katılımcı gizliliğini korumak ve ihtiyaç duyulduğunda ham verilere kolaylıkla dönebilmek amacıyla bireysel görüşmeler: Ö1, Ö2..., odak grup: Odak ve görüş formları: F1, F2, F3... şeklinde kodlanmıştır.

Geçerlik-Güvenirlilik

Araştırma verileri samimi bir güven ortamında ve araştırmacı tarafından toplanmıştır. Elde edilen veriler; tekrar tekrar okunmuş, kodlama ve tekrar kodlama, kodlardan tema ve alt temalar oluşturma, temalar arasında ilişkileri belirleme, gerekli görüldüğünde verilerden yeni alt tema oluşturma ya da başka temalara taşıma gibi işlemlerle titizlikle analiz edilmiştir. Süreç boyunca veriler eleştirel yaklaşımla ele alınmıştır, böylelikle derin odaklı bilgi elde edilmesi sağlanmıştır. Araştırma verilerinin toplamasında yarı yapılandırılmış görüşme, odak görüşme ve görüş formu kullanılarak veri toplama tekniklerinde çeşitlenmeye gidilmiştir. Benzer şekilde verilerin analizinde betimsel ve içerik analizi birlikte kullanılarak veri analizi tekniğinde çeşitlenme sağlanmıştır. Tüm analiz süreci uzman görüşüne sunulmuş veriler birlikte değerlendirilmiştir. Çalışma analiz süreci hakkında ayrıntılı bilgi sunulmuş raporlanmıştır. Çalışma grubunun seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinde maksimum çeşitlilik ve kartopu örnekleme kullanılarak araştırma problemine ilişkin doğru ve derinlikli bilgi elde edilebilecek katılımcılar belirlenmeye çalışılmıştır. Veri toplama araçlarının oluşturulması, toplanması ve analizine ilişkin bilgiler ayrıntılı olarak verilmiştir. Araştırmanın tüm ham verileri ve analiz aşamaları sistematik biçimde organize edilerek muhafaza edilmiştir. Verilerin analizinde birinci kodlama ve ikinci kodlama arası tutarlılık yüzdesi Miles & Huberman formülü kullanılarak hesaplanmıştır [*Güvenirlilik = Görüş Birliği Sayısı / (Toplam Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı Sayısı) x 100*]. Buna göre odak grup, yarı yapılandırılmış görüşme ve görüş formları ile elde edilen verilerin uyum yüzdesi %100 olarak belirlenmiştir.

Araştırma verilerinin analizi ve yorumlanmasında araştırmacı eğilimlerini yansıtmamaya özen göstermiştir. Araştırma boyunca izlenen tüm süreçlerde şeffaf davranılmıştır. Bulgular katılımcılara ait doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde araştırma verilerinin analizi sonucu ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Bulgular Öğrencilerin Uzaktan Öğretime Bakışı, Uzaktan Öğretim Süreci, Uzaktan Öğretim Araçlarının Etkili Kullanımı, Uzaktan Öğretimde İletişim ve Uzaktan Öğretimde Başarı olmak üzere beş ana başlık altında sunulmuştur.

1. Öğrencilerin Uzaktan Öğretime Bakışı

Öğrencilerin uzaktan öğretim deneyim ve algılarına yönelik bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin uzaktan öğretim deneyim ve algılarına ilişkin görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod	
Uzaktan öğretim deneyimi	Deneyim sahibi olma	Bilgisayar dersini -moodle üzerinden- uzaktan alma	
		Online eğitim sistemini İngilizce için kullanma	
		Türkçe dersini online alma	
		İlgi değil yatkınlığın olması bu süreçte daha alışıık olma	
		Öğretmenle diyalogu daha iyi bulma o nedenle düşünmeme	
	Deneyim sahibi olmama	'Online eğitim benim için çok uygun değil' düşüncesine sahip olma	
		Deneyimi olmama fakat açık öğretimden lisans almayı düşünme	
		Çok daha yoğun kişisel kontrol gerektirme	
		Disiplinli bir düzen gerektirme	
		Disiplinli, düzenli ve planlı olma	
Bireye dönük	Özdenetim ihtiyacı	Çalışmadığında içi rahat olmama	
		Hocalardan daha fazla çaba gösterme	
		Daha çok emek gerektirme	
	Bireysel çaba	Sadece bireysel çabaya bakıyor olma	
		Hocaların birkaç dk motivasyon konuşması dışında her şeyin öğrenciye kalması	
		Uzaktan eğitimi kötü değil önemli bulma	
	Uzaktan öğretim algısı	Yeterlilik algısı	Uzaktan eğitimin büyük avantaj olmasına rağmen değerlendirilemediğini düşünme
			'Yapabiliyormuş' ileriye dönük olarak daha fazla çabanın olacağına inanma
			Sözel bölümlerde kesinlikle daha rahat uygulanabilme
			Örgünde de uzaktan eğitim alabilme: derse destek, dil öğrenmek gibi
'Online eğitim olabilmis' diye düşünmeye başlama			
Öğretime dönük		Yetersizlik algısı	'İyi ama yetersiz, kötü değil kesinlikle' şeklinde düşünme
		Herkesi bir arada tutma ve etkileşimde kalmada için yetersiz olma	
		Rahatlık ve zorluk; iç içe olma	
Olumsuzluk algısı		Tezathlık algısı	Çalışılsa da çalışılmasa da sınavda yüksek puan alabilme çelişkisi
		Tatil moduna girme durumuna içten içe çok üzülme	
Olumsuzluk algısı	Olumsuzluk algısı	Kötü, çünkü verim alamıyor olma	
		Öğrenci ve öğretmenlerden uzak kalmaktan çok olumsuz etkilenme	
		Bu dönemi kayıp bir dönem bilme	
		Dönemi çöp olmaya yakın hissetmekten dolayı yavaş yavaş kopma	
		Yorgunluk, stres, ailevi yada sağlık sorunlarının olduğu verimsiz bir dönem sayma	

Tablo 3'te *uzaktan öğretim deneyimi ve uzaktan öğretim algısı* olmak üzere iki tema bulunmaktadır. Bu temalar öğrencilerin deneyim ve algılarına ilişkin temel özellikleri yansıtmaktadır.

Uzaktan öğretim deneyimi teması *deneyim sahibi olma ve deneyim sahibi olmama* alt temalarını içermektedir. Buna temaya göre öğrenciler kimi derslerini online almak durumunda oldukları için uzaktan öğretimi tecrübe etmişlerdir. Ancak okullarında online ders uygulaması olmayan ya da uzaktan öğretime ilgi duymayan öğrencilerin bu öğrenme yaşantısını tecrübe etmedikleri görülmüştür.

Uzaktan öğretim algısı teması *bireye dönük ve sisteme dönük* alt temalarına ayrılmıştır. Bireye dönük alt temasında yer alan bulgular incelendiğinde öğrencilerin uzaktan öğretim algıları *özdenetim ihtiyacı* ve *bireysel çaba* çerçevesinde şekillendiği görülmüştür.

Sisteme dönük alt teması incelendiğinde ise *yeterlilik algısı, yetersizlik algısı, tezatlık algısı* ve *olumsuzluk algısı* odağında şekillenmektedir. Temalara ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları şöyledir:

“Bir deneyimim olmadı ama yani şöyle açık öğretimden bir başka bölümden de lisans almayı düşünmüştüm. Ama daha sonra ...benim için çok uygun değildiir bu online eğitim işi diyerek hiç başvurmamıştım.” Ö1

“Birebir örgün eğitim kadar verimli olduğunu düşünmüyorum internette bazı aksaklıklar olabiliyor ya da adaptasyon sorunu yaşanabiliyor” F41

“Kesinlikle verim sağlamıyor ve öğrenciler mağdur durumda” F43

Öğrencilerin uzaktan öğretime karşı tutumlarına yönelik bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğrencilerin uzaktan öğretime karşı tutumlarına ilişkin görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod
Davranışsal tutumlar	Öz yönelim	Çok bilinçsiz olma
		Çok sorumluluk göstermiyor olma
		'Uzaktan eğitim' disiplinine sahip olmama
		Her şeyi kendi yapmak zorunda olma
		Kütüphanede çalışmaya alışıldığından tam sistemli çalışamama
	İletişim	Okula gitmeyi tercih etme
		Yüz yüze olmadığı için iletişimde sorunlar yaşama
		İlişkilerin biraz yapaylaşmaya başladığını düşünme
		Ev konforunda dersi sevme
		Okula gitmemenin tatlı gelmesi
Duyusal tutumlar	Olumlu	Uzaktan eğitimi sevme
		Sosyal açıdan çok etkilenme moral olarak da eksilere düşme
		Ateşleyici bir motivasyon eksikliği hissetme
		Tatilde gibi hissetme
		Uzaktan eğitime olduğu için çok üzülme
	Olumsuz	Bazı eksikliklerden dolayı canını sıkma
		Ev rahatında olma
		Normal bir süreçten geçmediği için psikolojik açıdan çok iyi olmama
		Çok sosyal yapıda olduğundan izole oldukça içine kapanma
		Derse katılım zorunluluğundan kesinlikle rahatsızlık duyma
Bilişsel tutumlar	Olumlu	İnsanlarla ekrandan konuşmaya çekinme
		Sözel eğitim için daha kolay/uygun olduğunu düşünme
		Uzaktan eğitimin yapılabilir olduğunu/yapılabileceğini fark etme
		Güzel bir sistem olduğunu düşünme
		Nasıl işliyorlarsa öyle devam ettikleri için eksiklik yaşamama bir problem görmeme
	Olumsuz	Gelecekte bilime daha çok önem verileceğini düşünme
		Yaşanlar öngörülebseydi eğitimin daha faydalı daha etkin olabileceğini düşünme
		Tek sorumluluğun sınavdan geçmek örgündeysen ise öğrenmek olduğunu düşünme
		Uzaktan eğitimin kesinlikle olmasını isteme çünkü bir artısının olmadığı düşünme
		Öğrenmeden sınav yapıldığında kopyanın çok olması
Olumsuz	Kopya konusunda herkesin çok rahat olması	
	Öncesinde teknolojiyle haşır neşir olunmadığından süreçte öğrenmeye başlama	
	Sürekli ödev verildiği ama bu ödevleri yapmaya zorlayacak eğitim verilmediğini düşünme	
	'Bütün çabayı ben gösteriyorsan sen ne yapıyorsun?' diye düşünme	
	Herkesin üzerine daha fazla yük bindiğini düşünme: hem hocalar hem öğrenciler açısından	
Üniversitenin öğrenciyi çok fazla zorladığını düşünme		
Kullanılan uygulamanın bir dersin işlenişini ne kadar değiştirebileceğini sorgulama		

Tablo 4'te *davranışsal tutumlar*, *duyuşsal tutumlar* ve *bilişsel tutumlar* olmak üzere tema bulunmaktadır. Bu temalar öğrencilerin uzaktan öğretime ilişkin tutumlarının temel özellikleri yansıtmaktadır.

Davranışsal tutumlar teması *öz yönelim* ve *iletişim* alt temalarından oluşmaktadır. *Öz yönelim* alt temasına göre öğrenciler uzaktan eğitimin gerektirdiği disipline sahip olmama bu konuda bilinçli davranmama ve sorumluluk almama gibi tutumlar sergilemektedirler. Bunlara ek olarak öğrencilerin sistemli çalışmadıkları okula gitmeyi tercih etmektedirler. *İletişim* alt temasına göre ise öğrencilerin sürecin yüz yüze olmasından dolayı iletişim sorunları yaşadığı ve ilişkilerin yapaylaştığını düşündükleri görülmüştür.

Duyuşsal tutumlar teması *olumlu* ve *olumsuz* alt temalarını kapsamaktadır. *Olumlu* alt temasındaki bulgulara göre öğrencilerin ev ortamında ders işlemeyi ve okula gitmemeyi sevdiklerini ifade etmişlerdir. *Olumsuz* alt temasında ise evde olmanın rehavete yol açtığı, psikolojilerini olumsuz etkilediği, sosyallikten uzaklaştıkları ve içe kapanmalarına neden olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Bununla birlikte kimi öğrencilerin kamera karşısında olmanın duygu durumlarını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Bilişsel tutumlar teması da benzer şekilde *olumlu* ve *olumsuz* alt temalar içermektedir. *Olumlu* alt temasına göre sözel öğretim alan öğrencilerin daha avantajlı kabul edildiği ve sözel öğrencilerin de uzaktan öğretimden diğer öğrencilere nispeten daha memnun olduğu görülmüştür. *Olumsuz* alt temasına göre ise öğrenciler yaşananların öngörülüp gerekli tedbirlerin öncesinde alınması gerektiği, derslerin öğrenmeden çok geçmeye yönelik algılanmaya başladığı ve sınavlarda kopyanın yaygın olmasının öğrenme isteklerini sarstığı görülmüştür. Öğrenciler sürekli ödev verilmesinin de kendilerini fazlasıyla yorduğunu belirtmektedirler. Bu temalara ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları şunlardır:

"Sınavlar geldiği için bu iş ciddiye bindi. Sürekli her şeyi kendimiz yapmak zorundayız. İçten ateşleyici bir motivasyon eksikliğimiz var. Yaşadığımız durum haliyle etkiliyor, çok zor süreçten geçiyoruz. Edeyiz. Evim rehaveti var. Çoğumuz maalesef kütüphanede çalışmaya alıştık. Öyle olunca evde tam sistemli çalışmıyoruz." Ö2

"Sürekli bir kaygı içerisindeyim. Yani üniversiten sana şeyi sağlamıyor, 'biz senin arkadayız', yani bunu hissettiremiyor açıkçası bana." Ö4

"Rahatlık ve zorluk olarak tanımlayabilirim çünkü gerçekten rahat bir şey yani baktığımız zaman herkes pijamasıyla oturup dersi dinleyebiliyor ama zorluğu da var. Mesela bir şey anlatmak istiyorsun, bir şey söylemek istiyorsun ama o an çok zor geliyor. O an üşeniyorsunuz ve o an öğrenemiyorsunuz." Ö5

2. Uzaktan Öğretim Süreci

Bu başlık altında uzaktan öğretime geçiş süreci, senkron ve asenkron öğretim uygulamaları, ödev ve sınavlar ile süreçte yaşanan olumsuzluklara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.1. Uzaktan öğretime geçiş süreci

Yüksek öğretim öğrencilerinin uzaktan öğretime geçiş sürecine ilişkin görüşleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Öğrencilerin uzaktan öğretime geçiş sürecine ilişkin görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod	
Üniversitelerin uzaktan öğretim süreci	Geçiş süreci	İki gün sonra hemen eğitime geçilmesi	
		Sadece bir hafta tatil yapılması	
	Tepkiler	Olumlu	İyi bir altyapıya sahip olduğundan çok fazla sıkıntı yaşanmaması
		Olumsuz	Başlangıçta çok büyük bir karmaşa yaşanması Okulun alt yapısı olmasına rağmen geç erişime açılması
	Kullanılan araçlar		Okulun TV kanalından 'eğitime destek' programlarına başlanması Eğitime direkt Zoom üzerinden başlanması
			Derslere Zoom ve moodle üzerinden hemen başlanması
	Uygulamalar		Her ders için şubelerin birleştirilmesi ya da yeni şubeler açılması Normalde iki-üç ders olan derslerin hepsi bir ders olması (haftalık)
			Ders süresi maksimum kırk dakika ile sınırlandırılması
			Hazırlık öğrencilerine online eğitim verilmemesi sadece sisteme ödev yüklenmesi

Tablo 5'te *üniversitelerin uzaktan öğretim süreci* teması bulunmaktadır. Bu tema öğrencilerin uzaktan öğretime geçiş sürecine ilişkin görüşlerinin temel özellikleri yansıtmaktadır. *Geçiş süreci* alt temasına göre altyapısı hazır olan okullarda kısa sürede yeni sisteme geçilebilmişlerdir. *Tepkiler* alt temasına göre öğrencilerin geçiş sürecinde olumlu ve olumsuz tepkileri mevcuttur. *Kullanılan araçlar* alt temasında okulların moodle ve TV kanallarıyla hizmet sunduğu kimi okullarda ise doğrudan meeting programları kullanılarak derslere başlandığı görülmektedir. *Uygulamalar* alt temasında ise haftalık ders saatlerinin azaltılması, online ya da video kayıt derslerin kısa tutulması kısılması ve hazırlık öğrencilerine online ders verilmemesi ön plana çıkmaktadır. Bulgulara ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları şunlardır:

“Normalde iki-üç ders olan derslerimizim hepsi bir ders oldu. Normalde okulda olsaydım on üç derse girmiş olacaktım ama şimdi sadece dokuz derse giriyorum ve maksimum kırk dakika sürüyor. ...elli dakikayı aşanını görmedim.” Ö1

“Üniversitemiz ve hocalarımız çok uğraşüyor ama maalesef özel okullarda bile gerekli teknolojiye sahip olmayan öğrenciler var...” F17

2.2. Uzaktan öğretim uygulamaları

Uzaktan öğretim uygulamalarına ilişkin verilerin analizi ile ulaşılan bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Yükseköğretim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Bakışı

Tablo 6. Öğrencilerin uzaktan öğretim uygulamalarına ilişkin görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod
Öğretim türü	Senkron öğretim	Hocayla iletişim halinde olabilmek için senkron derslerin daha önemli görülmesi
		Dil eğitiminin online olarak çok rahat ulaşılabilen/yapılabilen bir alan olması
		Avantajlar
		Canlı derslerin daha avantajlı olması
		Canlı dersin en verimli ders olması bu nedenle çok sevilmesi
		Dil eğitiminde aktif katılımın ve konuşmanın sıkıntı yaratması
		Dil eğitimi için bir noktaya kadar yeterli olması
	Dezavantajlar	Canlı derslere çok mecbur olunursa aktif katılabilme/pek katılımın olmaması
		Pratik gerektiren dersler yapılamadığı için bazı konuları anlamakta zorluk yaşanması
		Her alan dersinin uzaktan eğitime uygun olmaması
		Yüz yüze verilen eğitim kadar etkili olmaması herhangi bir verim alınmaması
		Derslerin normal yoğunlukta olmaması
		Soru sormada zorluk yaşanması
		Soru cevap şeklinde olmadığı için monoton/sıkıcı olması
Asenkron öğretim	Avantajlar	
	Asenkron olanlarda belki biraz daha detaylı anlatabilme şanslarının olması	
	Ders kayıtlarını anlaşılmadığında tekrar izleme şansı olması	
	Hocaların dersleri kaydediyor olması	
	Dezavantajlar	
	Seneler öncesinden yüklenmiş videolarla yürütülmeye çalışıldığından verim alınmaması	
	Bazı üniversitelerde hiç sınav olmaksızın sadece video yüklenmesi	
Doküman paylaşımı	Sisteme yeterli not (pdf) girilmemesi	
	Dersler online yapılmadığı için verimli olmaması	
Derslerden beklenti	Uygulama	
	Hocaların işleyecekleri konuları pdf olarak sisteme (moodle) yüklüyor olması	
	Word ya da Power-Point sunumu olduğu için çok üzerine düşülmemesi	
	Tüm derslerin senkron olması	
Teknoloji	Sürecin normal olmadığının bilincine varıp ders yükünün hafifletilmesi	
	Sadece bir dersin senkron diğerlerinin asenkron ilerliyor olmasının değiştirilmesi	
	Hocalarla daha sıkı iletişim halinde olunması	
Odaklanma sorunları	Etkileşim	
	Sımf olarak, online üzerinde olsa bile, toplanılabilmesi	
	Motivasyonel	
	Yazılıma yönelik daha fazla uygulama geliştirilmesi	
	Mekân farklılığı yüzünden dikkat dağınıklığı yaşanması	
	Sorumluluk alma isteğinin azalması	
Psikolojik	Öğrencinin eğitimini ve rutinlerini kötü etkilemesi	
	Psikolojik olarak sürece alışamama ve uyum sağlayamaması	
	Belirsizlik ve strese bağlı konsantrasyonun olmaması	
	Hastalanıp ölmeye korkusundan derse odaklanılamaması	
Ekonomik	Derse adapte olmakta zorlanması	
		Bilgisayarın aile üyeleriyle paylaşılmasının öğrenciyi sınırlaması

Tablo 6'daki bulgular öğretim türü, doküman paylaşımı, derslerden beklenti ve odaklanma sorunları olmak üzere dört tema üzerine yapılandırılmıştır. Bu temalar öğrencilerin senkron ve asenkron öğretim uygulamalarına ilişkin görüşlerinin temel özellikleri yansıtmaktadır.

Öğretim türü teması kapsamında yer alan senkron öğretim alt teması avantaj ve dezavantaj alt temaları odağında incelenmiştir. Öğrencilere göre senkron dersler hoca ile iletişim sağlayabilmesi ve bazı derslere uygunluğu bakımından daha avantajlıdır. Kimi derslerde katılımın ve konuşmanın mecburi olması, her alanın uzaktan öğretime uygun olmaması, öğrencinin soru zorlamada zorluk yaşanması, derse aktif katılımın sağlanamaması ve derslerin normal yoğunlukta işlenmemesi gibi nedenlerden dolayı da dezavantajlıdır. Asenkron öğretim alt teması da benzer şekilde avantaj ve dezavantaj odağında incelenmiştir. Bu temada derslerin kayıttan tekrar izlenebilmesi anlaşılma-

yan yerlerin öğrenilmesi bakımında avantajlı kabul edilmektedir. Buna karşın güncelliğini kaybetmiş videoların sisteme yüklenmesi ve sadece pdf paylaşımı ile derslerin yürütülmesinin dezavantaj olduğu görülmektedir.

Doküman paylaşımı temasında öğrencilerin Word ve Power Point sunularının üzerine düşmedikleri görülmektedir. Bu bağlamda bu paylaşımları öğrencilerin çok da önemsemedikleri söylenebilir.

Derslerden beklenti temasının alt temaları *uygulama, etkileşim ve teknoloji*dir. *Uygulama* alt temasına göre öğrenciler tüm derslerin senkron işlenmesi ve ödev yükünün hafifletilmesi beklentisindedirler. *Etkileşim* alt temasında bulunan bulgulara göre derslerin sınıf olarak işlenmesi ve hocaları ile iletişimde kalınması beklentisi gözlenmektedir. *Teknoloji* alt temasında ise uzaktan eğitime yönelik yeni uygulamalar geliştirilmesi beklentisi ön plana çıkmaktadır.

Odaklanma teması *motivasyonel, psikolojik ve ekonomik* alt temalarından oluşmaktadır. *Motivasyonel* alt temasındaki bulgularda öğrencilerin mekân farklılığı yüzünden dikkat dağınıklığı yaşadıkları bu nedenlere bağlı öğretimlerinin ve öğrenme rutinlerini kötü etkilediği görülmektedir. *Psikolojik* alt temasındaki bulgularda öğrencilerin psikolojik olarak sürece alışılmamış olması ve uyum sağlamakta güçlük yaşamaları belirsizlik, stres, konsantrasyon olamama sorunlarını yaşamalarına neden olduğu görülmektedir. Bulgulara göre öğrencilerin sorumluluk olmakta zorlanmasının ve pandemi sürecinde hastalanıp ölme korkusunun derse odaklanmada olumsuz etkisi olmaktadır. *Ekonomik* alt temasında ise öğrencilerin bilgisayarlarını aile üyeleriyle paylaşmak durumunda olmasının derse odaklanmalarını engellediği görülmektedir. Bulgulara ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları aşağıdaki gibidir:

“Bölüm derslerinin bulunduğu, videoların olduğu bir platform var. Ama ne kadar verimli olduğu tartışılır. Böyle seneler öncesinden yüklenmiş videolarla iki üç senede bir değişen programları yürütmeye çalışıyorlar...” Ö4

“Hocalarımız pdf atıp daha sonra bizden ödev istemektedir. Fakat pdf üzerinden anlama çok düşük bir ihtimal. Bu yüzden ödevlerde sıkıntı yaşıyoruz” F22

“Telefondan girenler için atılan linklerin açılmaması büyük sorun ama hocalar linkin açılmadığına inanmıyor” F35

“...okul bizi bir bilgisayar sahibi olmaya zorunlu bırakıyor. İhtiyaç duyanlara yardım edilmeli.” F17

2.3. Ödev ve sınavlar

Öğrencilerin uzaktan öğretim sürecinde sorumlu oldukları ödev ve sınavlara ilişkin görüşleri Tablo 7’de sunulmuştur.

Yükseköğretim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Bakışı

Tablo 7. Uzaktan öğretim sürecinde ödev ve sınavlara ilişkin öğrenci görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod	
Ödev	Ödev yükünü fazla bulma	Bilişsel etki	'Zaten evdeler' tarzında düşündüğünden öğrencilerin üzerine çok fazla yük bindiği Ödev yükünün çok arttığı Öğrencilerin üzerlerine binen ödev yükünden şikayetçi olduğu Ödevlerin çok zorlama olduğu
		Psikolojik etki	Ödev yoğunluğunun strese neden olduğu
	Sosyal etki	Saatlerce bilgisayar başında kaldığı aileyle bile iletişime geçilemediği Ödevleri yetiştirmeye çalışırken kendilerine vakit ayıramadıkları	
		Sisteme yüklenen materyalleri okumaları gerekmesine okumadıkları	
	Ödevleri önemsememe	Gönderme zorunluluğu olmadığı için hiçbir ödevin yapılmadığı Sınav kadar etkili olmasa da ödevlerin problem olduğunu düşündükleri	
	Ödevle değerlendirilme	Düzenli ders işleyen hocaların vize yerine güzel ödevler verdikleri Ödevin iyi bir ölçek olduğu kimin ne kadar emek verdiğinin ölçebildiği Ödevle değerlendirmenin sınavlara göre biraz daha adaletli olduğu	
		Sınav stresi ve yoğunluk varken sistemin çökmesinin öğrenciye eziyet olduğu Finalerin nasıl yapılacağını bilmemenin stres yarattığı	
	Sınav	Olumsuz etkilenme	Sınavın öğrenciyi çok yorduğu: süre, tekrar anlatma, kamerada izleniyor olma hissi Sınav sürelerinin yetersizliği
			Sınav için odalarındaki eşyaların yerini değiştirmek zorunda kalmaları Sınavların hocanın inisiyatifine bağlı olmasından rahatsızlık duymaları
		Güvenilir bulmama	Sınavların gerçek başarıyı ölçmediğini düşünmeme Sınavlar güvenilir olmadığı çok rahat kopya çekilebildiği
Odaklanamama		Evde sınav moduna girilemediği Öğrenemedikleri tek derslerinin dönemi en yüksek notla bitirmek olduğu	

Tablo 7'de *ödev* ve *sınav* temaları ve bu temalara bağlı alt temalar bulunmaktadır. Bu temalar öğrencilerin uzaktan öğretim sürecinde sorumlu oldukları ödev ve sınavlara ilişkin görüşlerinin temel özellikleri yansıtmaktadır.

Ödev teması *ödev yükünü fazla bulma*, *ödevleri önemsememe* ve *ödevle değerlendirme* alt temalarından oluşmaktadır. Bu temaları oluşturan bulgulara gelindiğinde öğrencilerin ödev yükünden dolayı fazlasıyla zorlandıkları ve stres yaşadıkları görülmektedir. Ödevlerin değerlendirilmeye alınmadığı bölümlerde öğrencilerin ödevleri yapmadıkları ya da eğitici bulmadıkları tespit edilmiştir. Öğrenciler sınavla değerlendirme ile karşılaştırıldığında ödevin daha belirleyici ve adaletli olacağını düşündükleri görülmüştür.

Sınav teması *olumsuz etkilenme*, *güvenilir bulmama* ve *odaklanamama* alt temalarını kapsamaktadır. Burada öğrenciler sınavın stresi ile birlikte sistemden ve internet tabanlı problemlerle karşılaştıklarını ifade etmektedirler. Bulgularda sınavın öğrencileri çok yorduğu, başarıyı ölçmede güvenilir bulmadıkları ve ev ortamında sınav odaklanamadıkları belirlenmiştir. Temalara ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları şunlardır:

"Şimdi zaten çok normal bir süreçten geçmediğimiz için herkesin psikolojisi de çok iyi durumda değil. Ama bizim okulumuz ... zaten evdeler tarzı düşündüğü için üzerimize daha fazla yük bindi normal okul sürecinden, onun için yoruyor. Mesela saatlerce bilgisayar başında kalıyorum. Evdekilerle bile iletişime geçemiyorum. Onun için belki bu sürecin normal olmadığını bilincine varıp o şekilde belki ders yükümüzü hafifletebilirlerdi, ağırlaştırmak yerine." Ö3

“Ara sınavların yapılmayacağı ile ilgili hocalarımızla konuşurken aniden verilen bir kararla ara sınav haftası ilan edildi ve bu bize çok geç söylendi. Şuan ara sınav haftasında olmanıza rağmen hala bazı dersler hakkında bilgi verilmedi, hiç bir açıklama yapılmadı. Asenkron olarak yürütülen derslerden sınav olduğumuz için bir kaç gün içinde moodle sistemine yüklenen notlara çalışmamız isteniyor. Bu da zaten zor olan bir süreci bizim için daha da zorlaştırıyor.” F24

2.4. Süreçte yaşanan olumsuzluklar

Öğrencilerin uzaktan öğretim sürecinde yaşadıkları olumsuzluklara ilişkin görüşleri Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Uzaktan öğretim sürecinde yaşanan olumsuzluklara ilişkin öğrenci görüşleri

Tema	Kod
Üniversite kaynaklı	Derslere devam zorunluluğu olmadığından katılımın bir şey değiştirmiyor olması
	Üniversitenin ‘biz senin arkadayız’ı hissettiremiyor olmasından sürekli kaygı içerisinde olunması
	Prestijli bir üniversite olmasına rağmen mevcut durumda iyi/yeterli görülmemesi
Sistem kaynaklı	Okul yönetiminin -öngörülmesi ne kadar zor olsa da- bunu düşünmüş olmaması
	Sistemin sürekli çökmesi, öğrenciyi defalarca sınavdan atması
	Sisteme çok fazla veri yüklenmesinden dolayı sistemin kaldırılmaması
Bölüm kaynaklı	Çoğu üniversite aynı uygulamanın (Zoom) kullanılmasının kısıtlayıcı olması
	Okulun uzaktan eğitime avantajlı giriş yapmasına rağmen sistemde aksaklıklar yaşanması
	Bazı bölümlerdeki öğrencilerin bir nebze daha zorlanması
Ders kaynaklı	Ders seçimi yapılan hocalardan başka bir hocanın dersine girmek durumunda kalınması
	Süre sıkıntısı olduğu için konuların yüzeysel kalması örgündeki gibi derinlemesine işlenememesi
	Sınavların nasıl olacağı biraz muallak olması
Ders planlama	Sınavların ölçme konusunda çok kötü olması, ödevlendirmenin beklenmesi
	Derslerin yüz yüze eğitimdeki kadar etkili anlaşılması
	Derslerin kaydedilmemesi
Hoca kaynaklı	‘Öğrenciler istemiyor, almıyor’ denemeyeceği çünkü çoğunluğun gerçekten ders istediği
	Hocaların birbiriyle iletişimi olmamasından kaynaklı ödev ve sınavlarda çakışmalar olması
	Farklı hocaların aynı tarihte ödev teslimi istenmesi
Ders değerlendirme	Hocaların sınav yapamadıklarından dolayı her hafta ard arda ödev verilmesi
	Dersler yapılmadığı için kolay bir ödevle herkesin geçmesinin sağlanması
	Sürecin hocaların inisiyatifine bırakmasından dolayı kopuşların yaşanması
Öğrenciye karşı tutum	Hocanın dersi iyi anlatamaması
	Hocaların disiplin eksikliğinden kaynaklı ders yapmaması
	Önemli dersler olmasına rağmen bazı hocaların sınıf grubu kurmayı reddetmesi
Koşullardan kaynaklı	Hocanın kendisinin sorun olduğunun düşünülmesi
	Alan hocalarının anlayışsız olması
	Olağanüstü bir durum olmamasından dolayı sorumlunun bulunamaması
Koşullardan kaynaklı	En büyük problemin herkes arasında iletişim eksikliğinin olması
	Hiç kimsenin bu duruma hazırlıklı olmaması
	Herkesin bir anda çözüm odaklı gitmesi dolayısıyla bu tarz aksaklıkların normal olması

Tablo 8’de üniversite kaynaklı, sistem kaynaklı, bölüm kaynaklı, ders kaynaklı, hoca kaynaklı ve koşullardan kaynaklı temaları yer almaktadır. Bu temalar uzaktan öğretime geçiş sürecinde yaşanan olumsuzluklara ilişkin temel özellikleri ifade etmektedir.

Üniversite kaynaklı temada yer alan bulgulara göre derslere devam zorunluluğunun olmaması, üniversitenin ‘biz senin arkadayız’ duygusunu verememesi, prestijli üni-

versitelerin dahi mevcut durumu iyi yönetememesi, idarecilerin yaşanabilecek benzer durumları öngörülmesi gerektiği fakat bunun başarılammış olması öğrencilerce ifade edilen, üniversite kaynaklı sorunlar olarak belirlenmiştir.

Sistem kaynaklı temada uzaktan öğretim yürütülen yerel sistemlerin (moodle) sürekli çökmesi, öğrencileri sınavdan atması, moodle dışında tercihlerde tek bir uygulamaya bağlı kalınması ve derslerin kaydedilmemesi öğretim sürecinin sorunları olarak belirlenmiştir.

Bölüm kaynaklı tema incelendiğinde öğrencilerin okudukları alanlardan dolayı uzaktan eğitimde zorlandıkları, bununla birlikte seçmedikleri hocalardan ders almak durumunda kaldıklarını görülmüştür.

Ders kaynaklı temada öğrenciler süre sıkıntısı olduğu için konuların yüzeysel kalması örgündeki gibi derinlemesine işlenememesinden, sınavların belirsiz olması ve ölçme konusunda yeterli olmamasından, derslerin yüz yüze öğretimdeki kadar etkili yapılamamasından dolayı problem yaşamaktadırlar.

Hoca kaynaklı tema *dersi planlama*, *dersi değerlendirme* ve *öğrenciye karşı tutum* alt temalarına sahiptir. *Dersi planlama* alt temasında öğrenciler sınav ve ödev teslim tarihlerinde çakışma yaşanmasından kaynaklanan sorunları dile getirmişlerdir. *Dersi değerlendirme* alt temasında sınava yerine ard arda ödev verilmesi, kolay ödevlerle herkesin geçmesinin sağlanması, bu sürecin hocaların inisiyatifine bırakılmasının değerlendirilmede farklılıklara yol açmasının öğrenciler üzerinde yarattığı olumsuz etkiler yer almaktadır. Bununla birlikte öğrenciler hocalarının ders yapmamasını 'ders disiplininin olmaması' olarak nitelendirmektedirler. Benzer şekilde hocaların dersi iyi anlatamaması da öğrenciler süreçte yaşanan sorunlar arasındadır. *Öğrenciye karşı tutum* alt temasına geldiğinde ise iletişim için sınıf grubu kurulmamasının, alan hocalarının anlayışsız tutumlarının ve kimi hocaların kendisinin sorun kaynağı olduğunu ifade eden bulgular yer almaktadır.

Koşullardan kaynaklı temasını oluşturan bulgular incelendiğinde kimi öğrencilerin daha empatik davrandıkları bu bağlamda yaşanan sürecin olağanüstü bir durum olmasından ve kimsenin hazırlıklı olmamasından dolayı sorumluluğu bir tarafa yüklemenin doğru olmayacağını düşündükleri görülmektedir. Öğrencilere göre herkesin bir anda çözüm odaklı gitmesinden dolayıyla bu tarz aksaklıkların olası normaldir. Ayrıca süreçte yaşanan önemli bir problem paydaşlar arasındaki iletişimsizliklidir. Temalara ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları aşağıda sunulmuştur:

"Hiç verimli geçmiyor. Sürekli ödevler veriliyor ama bu ödevleri yapmaya zorlayacak bir eğitim verilmiyor bana. Bana slayt gönderiliyor, çalışacaksın bunu yapacaksın, ...'distance education'dan 'self education'a dönüyor olay. Bütün çabayı ben gösteriyorsam sen ne yapıyorsun? Ben bu materyalleri kütüphaneden de bulurum, internetten araştırarak da bulurum." Ö4

“Okul sisteminin buna uygun altyapısı olmaması ve sürecin geç başlaması yüzünden yaşanan aksaklıklar var. Ek olarak evde sanki boş boş oturuyormuşuz gibi tüm ölçme değerlendirme araçlarını (ödev, quiz, sınav) iki katına çıkarıp nefes alacak zaman bırakmamaları verimi düşürüyor. Zaten pandemiden dolayı kaygı ve belirsizlik içindeyiz, bunlar bizi çok strese sokuyor. Hocalarımız pandemiden habersiz gibi davranıyorlar. Öğretmen sadece ders veren değildir, iletişim kurmuyorlar. Bizi rahatlatacak şekilde hayatta tek gerçek ve önemli şey dersmiş gibi davranılması bu pandemi sürecinde uygun değil.” F32

“Bence bu süreç önce idareden geçtiği için bence ilk başta baştakilerin bu süreci güzel yönetmesi gerekiyordu. Ondan sonra tabii ki öğretmenlere sonra da öğrencilere iş düşüyor. Bence baştakiler bu süreci iyi yönetemedi...” Odak

3. Uzaktan Öğretim Araçlarının Etkili Kullanımı

Uzaktan öğretim araçlarının etkili kullanımına ilişkin verilerin analizi ile ulaşılan bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Hocaların uzaktan öğretim araçlarına hakimiyetine ilişkin öğrenci görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod
Uzaktan öğretimde öğrencilerin hoca algıları	Benimseyici	Alan hocalarının iletişimde olması: hangi şube ne zaman ödev yükleyecek sınav olacak
		Hocaların ekran paylaşımı ya da görsellerle dersi desteklemeye çalışması
		Araçları kullanmada güçlük yaşansa da yaşlı hocaların derslerinin verimli olması
	Empatik	Normal zamanda da çok disiplinli ders işleyen hocaların sisteme daha hâkim olması
		Hocalarda buna alışkın olmaması dolayısıyla onların da endişelerinin olması
	Tepkisel	Yaşanan aksaklıklarda hocalar ve araştırma görevlilerinin hemen müdahale etmesi
		“Hocalar süreci iyi yönetmiyorlar, sen çok saygın bir üniversitesin böyle olmamalı” tepkisi
		“Hocaların biraz daha çabası gerekli” tepkisi
	Eleştirel	Dersin üzerine düşen hocayla ‘bunu yaptım yeterlidir’ diyen hoca farklı görülmesi
		Hocalar yüzeysel anlatıp, sınavda derinlemesine bir performans istiyor olması
Hocaların öğrenciden daha fazlasını bekliyor olması		
“Elbette çaba harcıyorlar ama birazcık daha inat gidiyor gibi geliyor” düşüncesi		
		Sistemi aktif kullanması açısından genç hocaların yaşlı hocalara göre daha başarılı olması
		Yaşlı hocalardan iyi kullananların olduğu çoğunun çok iyi kullanamıyor olması
		Sistemde bir sıkıntı olmamasına rağmen hocaların sistemi açamıyor kullanamıyor olması
		Ödev yüklemeye sıkıntılar yaşanması sürekli ‘hocam olmamış’ sorunu

Tablo 9’da *uzaktan öğretimde öğrencilerin hoca algıları* teması ve bu temaya ilişkin alt temalar bulunmaktadır. Bu tema öğretim elemanlarının uzaktan öğretim araçlarına hakimiyetine ilişkin temel özellikleri ifade etmektedir.

Uzaktan öğretimde öğrencilerin hoca algıları temasına göre öğrenciler alan hocalarını *benimseyici*, *empatik*, *tepkisel* ve *eleştirel* bulduklarını ifade etmektedirler. *Benimseyici* alt temadaki bulgularda öğrencilerin normal süreçte ders disiplinine sahip hocaların uzaktan öğretimde de disiplinli biçimde derslerini yürüttüklerini ifade etmektedirler. *Empatik* alt temasında sistemde yaşanan sorun ve eksikliklerde hocaların müdahale ettiği ve ellerinden geleni yaptıkları görüşü hakimdir. *Tepkisel* alt temasındaki bulgularda öğrenciler hocalarının gayretini yeterli bulmamakta ve bunu üniversiteleriyle

ilişkilendirmektedirler. *Eleştirel* alt temasında ise hocalarının dersleri yüzeysel geçtiği, sistemi aktif kullanmadığı ya da buna acaba göstermediğine ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu temaya ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları aşağıda verilmiştir:

“Bence canlı yayından ziyade yükleyip ondan sonra bir canlı yayın yapmaları lazım, soru-cevap gibi. Önce biz dersi dinleyelim sonra bir soru-cevap yapalım ki böylece süre de bize daha fazla kalır.” Odak

“Açıkcısı hocaların biraz daha öğrenciyi aktif tutmaları gerektiğini düşünüyorum. ...Dersler süre sıkıntısı olduğu için yüzeysel kalıyor, örgündeki gibi derinlemesine işleyemiyoruz. ...Sınavda derinlemesine istiyorlar, ben zaten sınav stresi yaşadığım için bir yerden sonra diyorsun ki ‘bilmeme de gerek yok açar bakarım’.” Ö2

“İngilizce hocam bu durumun onu çok yorduğunu söyledi, ‘sınıfa girdiğimde daha rahat hissediyordum, depresyon eşiğindeyim’ dedi” Ö4

4. Uzaktan Öğretimde İletişim

Öğrencilerin uzaktan öğretimde iletişime ilişkin görüşlerinin analizi ile ulaşılan bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Hoca-öğrenci iletişimine ilişkin öğrenci görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod	
Hoca-öğrenci iletişimi	İletişim aracı	Whatsapp grubu ya da mail	
		Moodle üzerinden oluşturulan bir form platformu: yazarak tartışabilme	
	İletişim amacı	Whatsapp grupları	
		Motive etmeye çalışma	
		Ödevler yüklendiği zaman hatırlatma	
		Motive olmak istendiğinde Whatsapp üzerinden yazma	
		Akademik problemleri mail olarak gönderme	
		Bazı hocaların dönüş yapmaması	
	Dönüt durumu	İletişime kapalı olma	Bazı hocaların numaralarını vermek istememesi
			Hocalarla iyi iletişim kurulamaması
İletişime açık olma		Hocaların çoğunluğunun süreyi çok uzatmadan cevap veriyor olması	
		Dönüşü olmayan hocasının olmaması	
		Hocalarla gerektiğinde konuşulabilmesi	

Tablo 10’da *hoca-öğrenci iletişimi* teması ve *iletişim aracı*, *iletişim türü* ve *dönüt durumu* alt temaları bulunmaktadır. Bu tema öğrencilerin hocaları ile iletişimlerine ilişkin temel özellikleri yansıtmaktadır.

Hoca-öğrenci iletişimi temasına göre öğrenciler *iletişim aracı* olarak Whatsapp, modle ve mail kullanmaktadırlar. İletişim amacı alt temasındaki bulgularda öğrencilerin motive olmaya çalıştıklarında daha çok Whatsapp’ı tercih ettikleri akademik sorunlarını ise mail üzerinden ilettikleri görülmektedir. *Dönüt durumuna* gelindiğinde ise bulgular *iletişime kapalı olma* ve *iletişime açık olma* alt temaları odağında biçimlenmektedir. Buna göre hocaların kısa sürede yanıt verdiği ancak bazı hocaların dönüş yapmadığı

ya da iletişime geçmeyi kabul etmediği bulguları göze çarpmaktadır. Bu temaya ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları aşağıda verilmiştir:

“Birebir konuşma fırsatı olamıyor iletişimde kopukluk yaşıyoruz” F12

“Hocalar maillere cevap vermiyor.” F27

“Bazı hocalar internet konuşurken dersin işleniş hakkında yaptığımız yorumları kendilerine bir eleştiri gelmiş gibi algılıyorlar.” F37

“İletişim kuramıyorum.” F28

5. Uzaktan Öğretimde Başarı

Uzaktan öğretimde başarı ile ilgili verilerin analiz ile ulaşılan bulgular Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Öğrencilerin uzaktan öğretiminde başarının sağlanması ve yaşanan problemlere getirdikleri çözüm önerileri

Tema	Kod	
Uzaktan öğretimin etkili olması	Uygulamaya dönük	Derslerin senkron olmasının sağlanması Ders saatlerinin artırılması
	Teknolojiye dönük	Her üniversitenin yazılma yönelik özel uygulamalar geliştirmesi Sistem altyapılarının güçlendirilmesi
	Eğitime dönük	Hocalarla daha sıkı iletişim halinde olunması Dersleri hoca inisiyatifine bırakma yerine genel bir sisteminin olması
		Bazı derslerde uzaktan eğitim verimi düşürdüğünden alternatif yollar bulunması Öğrencilerin de birbirini görebileceği bir şekilde olması
Uzaktan öğretimin verimli olması	Öğretime dönük	Uzaktan eğitim olmaması bunun yerine uygun vakitte örgün eğitime başlanması Dersin interaktif işlenmesi öğrencilerin de derse katılımının sağlanması
		Online derslere katılım zorunlu olması
	Değerlendirmeye dönük	Ödevlerin azaltılması Kopyanın önüne geçecek önlemler alınması

Tablo 11’de *uzaktan öğretimin etkili olması ve uzaktan öğretimin verimli olması* temaları bulunmaktadır. Bu temalar uzaktan öğretimde başarının sağlanması ve yaşanan problemlere getirilen çözüm önerilerinin temel özelliklerini ifade etmektedir.

Uzaktan öğretimin etkili olması teması incelendiğinde öğrenciler eğitimin etkililiğini artırmada *uygulamaya dönük*, *teknolojiye dönük* ve *eğitime dönük* çözüm önerileri sunmaktadırlar. *Uygulamaya dönük* alt temasında derslerin senkron olmasının ve ders saatlerinin artırılmasının; *teknolojiye dönük* alt temasında sistem altyapılarının güçlendirilmesinin ve uzaktan eğitim yönelik yazılım geliştirme çalışmaları yapılmasının; *eğitime dönük* alt temasında ise hocalarla sıkı iletişimde olunması ve derslerin hoca inisiyatifinden ziyade üniversite genelinde sisteme bağlanmasının etkili olacağına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Uzaktan öğretimin verimli olması temasındaki bulgulara göre ise öğrenciler öğretime dönük ve *değerlendirmeye dönük* çözüm önerileri getirmektedirler. Öğretime dönük alt

teması incelendiğinde öğrencilerin derslerde verimin düşmesini önleyici tedbirlerin alınması, ödev yükünün azaltılması, derslere öğrenci katılımının sağlanacağı interaktif ders ortamlarının yaratılması ve derse katılımın zorunlu olması gibi önlemlerle uzaktan öğretimde verimin artacağını düşündükleri görülmektedir. *Değerlendirmeye dönük* alt teması incelendiğinde ise ödevlerin azaltılması ve kopyanın önlenmesinin gerektiğine ilişkin bulgular dikkat çekmektedir. Bu temaya ilişkin doğrudan alıntılardan bazıları aşağıdaki gibidir:

“Dersler çok kısa ve verimsiz geçiyor. Pratik derslerimizi alamadığımız için genel olarak bazı konuları anlamakta zorluk yaşıyoruz. Ayrıca genel olarak bu eğitim sürecine başlamadan önce bizim mağdur olmayacağımız söylenmişti ama kesinlikle söylenen olmadı. Yani öğrenciler olarak mağdur olduk.” F24

“Hocaların bilinçlenmesi, gün içinde sadece yolda geçen zamandan tasarruf ettiğimizi anlamaları, aynı ders saatinde ders görüyor olduğumuzu hatırlamaları, ekstra ödev, quiz yapıp evde pandemiden dolayı kaygılı bir şekilde belirsizliği bekleyen öğrencilere daha fazla stres yüklemeleri, hocaların pandemiden dolayı öğrencilere nasıl yaklaşacağı, nasıl iletişim kuracağı, nasıl bir enerji hissettirmesi gerektiği konusunda bilinçlenmeleri.” F31

Sonuç ve Tartışma

Öğrencilerin uzaktan eğitime bakışına ilişkin sonuçlara göre uzaktan öğretim deneyimine sahip olma ve olmama durumlarına göre öğrenci görüşleri farklılaşmaktadır. Bununla birlikte öğrenciler uzaktan öğretim algılarını bireye dönük ve öğretime dönük olarak ifade etmektedirler. Öğrencilerin bireye dönük algılarının temelinde özdenetim ihtiyacı ve bireysel çabanın önemli olduğunu vurgusu hakimdir. Öğretime dönük algılarının temelinde ise süreçte yaşadıkları yeterlilik, yetersizlik, tezatlık ve olumsuzluk duyguları şekillendirmektedir. Öğrencilerin uzaktan eğitime karşı geliştirdikleri davranışsal tutumları öz yönelim ve iletişim bağlamında; duyuşsal ve bilişsel tutumları ise olumlu ve olumsuz bağlamlarda farklılık göstermektedir. Çalışmamızda ulaşılan bu sonuçlar alanyazında pek çok çalışma benzerlik göstermektedir. Buna göre çalışmalarda uzaktan eğitimde akademik başarı algısının bireysel özelliklere, öz düzenleme becerisine, öz yeterlilik algısına, öz disipline bağlı değiştiği sonucuna ulaşılmıştır (Arslan, 2018; Bahçekapılı, 2015; Kaba, 2019; Kokoç, 2019).

Uzaktan öğretim sürecine ilişkin ulaşılan sonuçlara göre bu süreçte öğrenciler öğrenmelerinin sorumluluğunu almakta isteksizdir ve motivasyon eksikliği hissetmektedirler. Buna neden olarak geçiş sürecinde, uygulamalarda, ödevlerde ve sınavlarda yaşanan olumsuzlukları göstermektedirler. Sonuçlar bu bağlamda değerlendirildiğinde öğrencilerin uzaktan öğretime geçiş sürecine ilişkin olumlu ve olumsuz yargılara sahip oldukları görülmüştür. uzaktan eğitim üzerine yapılan çalışmalarda akademik başarı sağlanmasında öğrenci motivasyonunun (Enfiyeci, 2019; Uçar, 2006; Yıldırım, 2018) ve erişilebilirliğin en önemli etken olduğunu (Gök 2017; Kaba, 2019) ortaya kon-

maktadır. Çalışmamızda ulaşılan bir diğer sonuca göre öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine ilişkin düşüncelerini fakültelerinde kullanılan uzaktan eğitim araçları ve uygulamalara göre farklılaşmaktadır. Benzer şekilde Çelik (2018), çalışmasında hizmet ve sistem kalitesinin öğrenci algıları şekillendirdiği ortaya konmuştur.

Uzaktan öğretim uygulamalarına ilişkin sonuçlara göre öğrenciler senkron ve asenkron öğretimin kendi içinde hem avantaj hem de dezavantajları olduğunu ifade etmektedirler. Buna göre öğrenciler senkron dersleri iletişim, verimlilik, derslere uygunluk bakımından daha avantajlı görmektedir. Ancak canlı derslerde soru zorlamada zorluk yaşanması, derse aktif katılımın sağlanamaması ve derslerin normal yoğunlukta işlenmemesi bağlamında dezavantajlı bulunmaktadır. Asenkron eğitimde ise derslerin ihtiyaç duyuldukça kayıttan izlenebilmesi avantaj kabul edilmektedir. Uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin başka sonuç uygulamalarda doküman paylaşımının yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Bir diğerinde ise öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin beklentilerinin uygulama, etkileşim ve teknoloji bağlamında şekillendiğini göstermektedir. Bu noktada öğrencilerin odaklanma sorunları yaşadıkları bunun ise motivasyonel, psikolojik ve ekonomik kaynaklı olduğu belirlenmiştir. Alanyazında senkron derslerin öğrenci-hoca ve öğrenci-içerik etkileşimini artırdığı (Kaba, 2019) ancak yaşanan teknik problemlerin bu durumu olumsuz etkilediği (Özgür, 2018) bu bağlamda öğrencilerin uzaktan eğitimde ders içeriklerine kolay ulaşmalarının ve öğretim üyelerinin geri bildirimlerinin önemli olduğunu (Gündüzyeli 2018; Özgür, 2019; Sinecen, 2019) gösteren çalışmalara ulaşılmıştır. Bu sonuçların çalışma sonuçlarımızı desteklediği görülmüştür.

Uzaktan öğretimde ödevlere ilişkin bulgular değerlendirmelerde öğrencilerin bilişsel, psikolojik ve sosyal olarak etkilendikleri için ödev yükünü fazla buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bazı öğrencilerin ise bağlayıcı bulmadıkları ödevleri önemsemedikleri görülmüştür. Uzaktan öğretimde uygulanan sınavlara ilişkin değerlendirmelerde öğrencilerin olumsuz etkilendiği, sınavları güvenilir bulmadıkları ya da ortamlarından/koşullarından dolayı odaklanamadıkları belirlenmiştir. Çolak (2020) çalışmasında sınavların bir darboğaz olarak değerlendirmiştir. Özgür (2019) en çok şikâyet edilen konular arasında sınavların geldiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışmamızda öğrencilerin ödevle değerlendirilmeye daha sıcak baktıkları ve sınavlara nispeten daha adil buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Süreçte yaşanan olumsuzluklara ilişkin sonuçların üniversite kaynaklı, sistem kaynaklı, bölüm kaynaklı, ders kaynaklı ve koşullardan kaynaklı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin dersi planlama, değerlendirme ve kendilerine karşı takınılan tutum bakımından hoca kaynaklı sorunları olduğu belirlenmiştir. Burada dikkat çeken bir nokta öğrencilerin ödev ve sınavla değerlendirme bağlamında ödevi tercih etmelerine rağmen dersi değerlendirme bağlamında görüşleri incelendiğinde 'dersler yapılamadığı için kolay bir ödevle herkesin geçmesinin sağlanması'nu sorun olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Literatürdeki çalışmalar uzaktan öğretimde ödevin etkileşim ve öğrenme bakımında önemli olduğu ancak ni-

telikli bir ürün için bilişsel yükün azaltılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Aguş, 2019; Kaba, 2019).

Uzaktan öğretim araçlarının etkili kullanımına ilişkin sonuçlar benimsiyici, empatik, tepkisel ve eleştirel odaklıdır. Buna göre örgün öğretim sürecinde ders disiplinine sahip hocalar uzaktan öğretimde de disiplinli biçimde derslerini yürütmektedir. Öğrenciler hocalarının gayreti yeterli bulmamakla birlikte bu durumun üniversiteleriyle ilişkilendirmektedirler. Dersleri yüzeysel geçtiği, sistemi aktif kullanmadığı ya da bunun için çaba göstermemektedir. İlgili literatürde uzaktan öğretim araçlarının etkililiğine ilişkin sonuçlarımızla benzerlik gösteren çalışmalar mevcuttur (Erfidan, 2019; Demirci, 2018; Özcan, 2019).

Uzaktan öğretimde iletişime ilişkin sonuçlar hoca-öğrenci iletişimi odağındadır. Hoca-öğrenci iletişimde dönüt durumunun hocaların iletişime kapalı yada açık olmalarına bağlıdır. Bu durum öğrencilerin motivasyonlarını doğrudan etkilemektedir. Öğrencilerin iletişim amaçları kullandıkları iletişim araçları farklılaştırmaktadır. Buna göre öğrenciler akademik amaçlı mail, motivasyon amaçlı ise Whatsapp kullanmaktadırlar. Devci (2019) çalışmasında öğretim elemanı ile iletişimin sorunu yaşayan bireylerin motivasyonu olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç çalışmamızda ulaşılan sonuçlarla uyumlu görünmektedir.

Uzaktan öğretimde başarının sağlanmasına ilişkin sonuçlar uzaktan eğitimin etkililiği ve verimliliği çerçevesinde değerlendirilmiştir. Buna göre etkililik sağlanması uygulamaya dönük, teknolojiye dönük ve eğitime dönük tedbirlerin alınması gerekmektedir. Verimlilik ise öğretime dönük ve değerlendirmeye dönüktür. Burada ders verimini artırıcı tedbirlerin alınması ve dersin değerlendirilmesinde adil yöntemlerin kullanılmasının önemli olduğu görülmektedir. Uzaktan eğitim teknolojileri ve uzaktan eğitim modelleri üzerine yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür (Ayvaz, 2018; Çelik, 2017; Elitaş, 2017).

Kaynakça

- AGUŞ, F. S. (2019). "Açık ve Uzaktan Eğitimde Öğrencilerin Okulu Bırakma Nedenleri: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi Üzerine Bir Araştırma", Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Eskişehir.
- ALLEN, I. E., & SEAMAN, J. (2014). *Grade Change Tracking Online Education in the United States* (pp. 15). Erişim tarihi: 04.04.2020
- <https://www.onlinelearningsurvey.com/reports/gradechange.pdf>
- ARSLAN, Ö. (2018). "Çevrimiçi Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Programları Terk Etme Nedenlerinin İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara.

- AYVAZ, Ü. (2018). "Uzaktan Eğitimde Algılanan Hizmet Kalitesinin Tatmin ve Tercih Üzerine Etkisinin Yapısal Eşitlik Modellemesi İle İncelenmesi", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Konya.
- BAHÇEKAPILI E. (2015). "Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Bireysel Özellikler İle Yordanması", Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı. (Yayımlanmamış doktora tezi), Erzurum.
- BALABAN, F. (2014). "Web tabanlı uzaktan eğitimin meslek yüksekokulu öğrencilerinin İnternet Programcılığı 2 dersindeki akademik başarılarına etkisi", Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, (Yayımlanmamış doktora tezi), Diyarbakır.
- BALAMAN, F. (2018). "Web tabanlı Uzaktan Eğitim ile Geleneksel Eğitimin İnternet Programcılığı 2 Dersi Kapsamında Karşılaştırılması", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,7(2), 1173-1200.
- BOZKURT, A. (2018). "Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını", **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**. 3(2), 85-124.
- BERG, G.A., & SIMONSON, M. (2016). Distance learning. *Encyclopædia Britannica* <https://www.britannica.com/topic/distance-learning> Erişim tarihi 23.05.2020
- BULUTLU Ö. (2018). "Uzaktan Eğitim Programlarında Üniversite Öğrencilerinin Eş Zamanlı Sanaal Sınıf Ortamlarını Kullanım Niyetlerinin İncelenmesi", Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. KILIÇ ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö.E. KARADENİZ, Ş. VE DEMİREL, F. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (21. basım). Ankara: Pegem Akademi.
- CABI, E. VE ERSOY, H. (2017). "Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarının İncelenmesi: Türkiye Örneği", **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**. 7(3), 419-429.
- CHRISTENSEN, L. B., JOHNSON, R. B., & TURNER L. A. (2015). Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz (A. Aypay, Çev.Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- CRESWELL, J.W. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni (M. Bütün ve S.B. Demir, Çev.Ed.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- ÇELİK D. (2017). "Türkiye Üniversitelerinde Uzaktan Eğitim Merkezleri Uygulamalarının Yetişkin Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi" Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı Yetişkin Eğitimi Programı, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara.
- ÇELİK, K. (2018). "Genişletilmiş Teknoloji Kabul Modeli: Uzaktan Eğitim Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara.
- ÇELİK P. (2017). "E-Hizmet Kalitesi Ölçümü: Uzaktan Eğitim Hizmeti Veren Kamu Üniversiteleri Örneği" Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı İşletme Programı, (Yayımlanmamış doktora tezi), Trabzon.

- ÇEVEN, S. VE KARAKULLE, İ. (2018). "Bilgi Toplumu ve Eğitim, Türkiye'de Eğitime Genel Bir Bakış", *Social Sciences Studies Journal (Sssjournal)*, 4(14), 695- 705.
- ÇOLAK, M. E. (2020). "Uzaktan Eğitim Sınavlarında Bakış Algılaması İle Kopya Tespitinin Modellenmesi", Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yazılım Mühendisliği Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış doktora tezi), Elâzığ.
- DEMİRÇİ, M (2018). "Uzaktan Eğitimde Öğrenme Stillere Dayalı Akademik Destek Hizmetlerinin Pedagojik Formasyon Öğrencilerinin Başarısına Etkisi", Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya.
- DEMİREL, Ö. (2012). Eğitim Sözlüğü (5. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- DEMİREL, Ö. (2015). Eğitimde Program Geliştirme (23. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- DENZİN, N. K., & LİNCOLN, Y.S. (2018). *Qualitative Research* (5th ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publication.
- DEVECİ, M. (2019). "Türkiye'de Yeni İletişim Teknolojilerinin Yükseköğrenim Kurumlarında Uzaktan Eğitim Alanında Kullanımı" Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı İletişim Bilimleri Bilim Dalı, (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul.
- DEWEY, J. (2020). *Demokrasi ve Eğitim*. (Mustafa Karaman, Çev.). Ankara: Gece Kitaplığı.
- DURKHEIM, E. (2016). *Eğitim ve Sosyoloji*. (Pelin Ergenekon, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- ELİTAŞ T. (2017). "Uzaktan Eğitim Lisans Sürecinde Yeni İletişim Teknolojileri: Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Radyo Televizyon Bilim Dalı, (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul.
- ENFİYECİ T. (2019). "Çevrimiçi Ortamlarda Lisansüstü Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Topluluk Hissi, Motivasyon ve Akademik Başarısı Arasındaki İlişki Ahmet Yesevi Üniversitesi Örneği", Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara.
- ERFİDAN, A. (2019). "Derslerin Uzaktan Eğitim Yoluyla Verilmesiyle İlgili Öğretim Elemanı ve Öğrenci Görüşleri: Balıkesir Üniversitesi Örneği", Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Balıkesir.
- FITZPATRICK, J. L., SANDERS, J.R. & WORTHEN, B.R. (2019). *Program Değerlendirme Alternatif Yaklaşımlar ve Uygulama Rehberi* (M. K. Aydın ve B. Bavlı, Çev.Ed). Ankara: Pegem Akademi.
- GÖK B. (2017). "Üniversitelerde Uzaktan Eğitim Programlarının Hizmet Kalitesi ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü, Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara.

- GÜNDÜZYELİ, B. (2018). "Uzaktan Eğitim Pazarlama Stratejileri Ve Uzaktan İngilizce Dil Eğitiminde Tüketici Tatmini Üzerine Bir Çalışma", Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Bilim Dalı, (Yayımlanmamış doktora tezi) İstanbul.
- KABA, E. (2019). "Uzaktan Eğitimde Asenkron Etkileşimi Artıran Faktörler: Bir Eylem Araştırması", Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Erzurum.
- KANT, I. (2017). Eğitim Üzerine (A. Aydoğan. Çev.). Ankara: Say Yayınları.
- KAYA, Z. (2002). Uzaktan Eğitim Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- KHAN, S. (2018). Dünya Okulu -Eğitimi Yeniden Düşünmek (C. Akaş, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KIRIK, A.M. (2014). "Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu", **Marmara İletişim Dergisi**, 21, 73-94.
- KOKOÇ M. (2019). "Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Bağlılık Düzeylerinin Akıllı Telefon Bağımlılıkları, Öz-Düzenleme ve Öz-Yeterlik Becerileri İle İlişkisinin Modellenmesi", Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı, (Yayımlanmamış doktora tezi), Erzurum.
- MERRIAM, S.B. (2018). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- MILES, M.B. & HUBERMAN, A.M. (2016). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev.Ed). Ankara: Pegem Akademi.
- NEUENDORF, K. A. (2017). The Content Analysis Guidebook (2th ed.). Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- NEUMAN, W.L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri (S. Özge, Çev.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- ÖZCAN, S. (2019). "Uzaktan Eğitim Veren Kurumlarda Öğretim Elemanlarının Çevrimiçi Öğretim Bağlılığının İncelenmesi" Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara.
- ÖZGÜR, D. F. (2019). "Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Personelinin Öğrencilerle İletişimde Sosyal Medya Etkileşimine Bakışı: İÜ AUZEF Örneği" İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul.
- PATTON, M.Q. (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri (M. Bütün, S.B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- RIEDEL, E., & MILLER, C. (2010). 'Timber For President': Adventure Learning And Motivation. *Jl. of Interactive Learning Research*, 21(4). 483-513.

Yükseköğretim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Bakışı

- PİLANCI, H. (2019). Açık ve Uzaktan Türkçe Öğrenme Sistemleri İçin Ölçütler. Ankara: Pegem Akademi.
- ROUSSEAU, J. J. (2010). Emile -Eğitim Üzerine (Y. Avunç, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- POZDNYAKOVA, O., & POZDNYAKOV, A. (2017). "Adult Students' Problems in The Distance-learning", *Procedia Engineering*, 178(1), 243-248.
- PUNCH, K. F. (2016). Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar (D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- RUSSELL, B. (2018). Eğitim Üzerine. (A. Uğur, Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi.
- SCHLOSSER, C. A., & ANDERSON, M. L. (1994). *Distance education: Review of the literature*. AECT Publication Sales, 1025 Vermont Ave., NW, Ste. 820, Washington, DC 20005-3547. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED382159.pdf> Erişim tarihi: 04.04.2020
- SCRIVEN, M. (1969). "An Introduction to Meta-Evaluation", *Educational Product Report*, 2(5), 36-38.
- SİNECEN, F. (2019). "Türk Dili Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Verilmesinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakkale.
- TUNCAY, N. VE ÖZNACAR, M. D. (2014). Sanal Düşler ve Özel Gerçekler -Özel Eğitim Gerektiren Bireyler ve Uzaktan Eğitim. Ankara. Anı Yayıncılık.
- UÇAR, H. (2016). "Uzaktan Eğitimde Motivasyon Stratejilerinin Öğrenenlerin İlgileri, Motivasyonları, Eylem Yeterlikleri ve Başarıları Üzerine Etkisi", Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora tezi)Eskişehir.
- YAPAR, O. E. (2018). Exporing EFL instructors' experiences with distance education (Doctoral Dissertation). Çanakkale Onsekiz Mart University Graduate School Of Educational Sciences Department Of Foreign Language Education English Language Teaching Programme, Çanakkale.
- YILDIRIM, A. VE ŞİMŞEK, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. basım). Ankara: Seçkin Yayınları.
- YILDIRIM, D. (2018). "Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Akademik Başarıları, Etkileşim ve Gezinme Örüntülerinin İlişkisel Çözümlemesi", (Yayımlanmamış doktora tezi). Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Ana Bilim Dalı, Ankara.
- YİN, R. K. (2017). Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları (İ. Günbayı, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.